

פרק 9

אסוציאציות

רגשות חריגים יוצרים את החלום, אך לא רק הם. גם המחשבות שלנו משתתפות ביצירת החלום. בדרך כלל המחשבות הן שמעוררות את הרגשות. האדם מונע באמצעות מחשבותיו: הוא חושב מה לעשות באותו יום, מתכנן את פעולותיו, חושב מה לומר וחושב מה להרגיש. גם אם יומו יעבור בנינוחות, מחשבותיו יכולות לעורר בו רגשות חריגים.

המחשבות עובדות דרך אסוציאציות. דבר אחד מזכיר דבר אחר, וכך הן מתגלגלות. לאסוציאציות אין גבולות, ויש קושי לעקוב אחריהן ולהבין את דרך פעולתן. אמא שמסרקת את שערותיה של בתה נזכרת איך סירקה את הבובה שלה כאשר הייתה קטנה, משם מחשבתה עוברת לבובה של בתה שהלכה לאיבוד, ואז היא נזכרת במשקפיים שלה שהלכו לאיבוד. אחר כך היא שוכחת איך התגלגלו המחשבות האלה, ולא מבינה כיצד סירוק השיער גרם לה להיזכר במשקפיים שאבדו לה. בדרך כלל קשה לנו לזכור כיצד התגלגלו האסוציאציות. כמו כן, ישנן אסוציאציות שנעשות באופן אוטומטי במוחנו, וכלל לא מגיעות אל המודעות. באמצעות המחשבה אנו מעוררים אסוציאציות שונות, וכך מגיעים לדבר אחר לגמרי מזה שחשבנו עליו בתחילה. הרגשות קובעים אילו אסוציאציות יעלו. האם שסירקה את בתה נזכרת בבובה שלה בילדותה, כי הבובה עוררה בה רגשות. בהמשך היא נזכרת בבובה של בתה שאבדה, משום שבתה מעוררת בה רגשות ואכפת לה מכל מה שקורה אתה, וכן הלאה.

האסוציאציות הן אבני הבניין של החלומות. מחשבות בזמן הערות גוררות אחריהן אסוציאציות אל תוך החלום. הן מתרחשות גם תוך כדי חלימה. דברים מסוימים בתוך החלום מזכירים לנו דברים אחרים, והחלום עובר הסבה לחלום אחר. קיימת רשת שלמה של אסוציאציות וקשרים המשולבים זה בזה – בין המציאות לחלום, בין החלום למציאות, בין חלקי החלום ובין חלקים מהמציאות השלובים בחלום.

הפילוסוף היווני אריסטו²³ אמר שהחשיבה היא שרשרת של אסוציאציות. הוא הסביר שלושה חוקים להיווצרותן:

חוק הסמיכות – אסוציאציה נוצרת בין עצמים או מאורעות המופיעים בסמיכות. למשל, אם אראה ברחוב את מורתי מתקופת בית הספר, אזכר

23 הגישה האסוציאניסטית לחשיבה על פי אריסטו מתוארת בספר "מבוא לפסיכולוגיה" של האוניברסיטה הפתוחה (שרגל, תש"ן 1990).

באירועים שקרו לי שם.

חוק הדמיון – אסוציאציה נוצרת בין מאורעות ועצמים הדומים זה לזה. למשל, השכנה הראתה לי עציץ פרחים שקנתה, והוא הזכיר לי את העציץ שקניתי בעבר, שנבל.

חוק הניגוד – אסוציאציה נוצרת בין מאורעות ועצמים המנוגדים זה לזה. למשל, הקור המקפיא בחוץ מזכיר לי את חום האח שבבית.

חוקים אלו יכולים לעזור לנו לזהות את השתלבות האסוציאציות בתוך החלום, ולהבין אותו טוב יותר. האסוציאציות מקושרות ביניהן לא רק על פי המידע הדומה, הסמוך או המנוגד, אלא גם על פי הרגשות הדומים, הסמוכים או המנוגדים. כל אירוע שאנו חווים מורכב מפרטי האירוע ומהרגש המלווה אותו. לכל חלק יש זיכרון נפרד. פרטי האירוע נשמרים בתאי זיכרון המיוחדים למידע מסוג זה, והרגש מאותו אירוע נשמר בתאי זיכרון המיוחדים לשמירת רגשות. בין האירוע לרגש יש חוט מקשר. האירועים שאנו חווים בחיים שונים זה מזה, אך הרגשות המלווים אותם יכולים להיות זהים. כך נוצר למשל שרגש הכעס יישמר פעם אחת גם אם הוא הופיע בכמה אירועים שונים. יש חוט המקשר בין רגש הכעס לכל האירועים בהם הוא הופיע. דרך רגש הכעס האסוציאציות יכולות לעבור ולהזכיר לנו אירועים אחרים בהם כעסנו. זו אסוציאציה על פי חוק הדמיון – הכעס הוא הדומה בין האירועים. הקשרים כאלה נוצרים בדרכים שונות ובצורות שונות.

1. חוק הסמיכות

מאורעות רבים בחיים מתרחשים סמוך לדברים אחרים. במקרים מסוימים נוצר ביניהם קשר אסוציאטיבי. למשל, בחורה מקשיבה לשיר המתנגן ברדיו. בדיק אז מתקשר חבר שלה שהיא אוהבת, והוא מעורר בה התרגשות. עד לאותו רגע השיר לא עורר בה רגש מיוחד, אבל כעת הוא נשמר בזיכרון יחד עם זיכרונו של החבר, ומקושר לרגש שעורר בה החבר. בפעמים הבאות שהיא תשמע את השיר הזה הוא יזכיר לה את החבר, ויעורר בה את אותו הרגש. אפשרות אחרת היא שהשיר יעורר בה התרגשות מבלי שהיא תקשר זאת לחבר ומבלי שתזכור מדוע הוא מעורר בה את הרגש הזה.

שני הפריטים, שיר וחבר, הופיעו בסמיכות, וכך הפכו להיות מקושרים ביניהם. בחלום יופיע רק השיר כמייצג את החבר. כיוון שהשיר הוא פרט שולי ולא הוא עורר בבחורה את הרגש באופן ישיר, היא לא תזכור ששמעה

אותו ולא תבין את משמעותו בחלום. הפרט השולי – השיר, הופך להיות תבנית המייצגת את החבר. זו הסיבה שאנו מתפלאים על כך שבחלומות מופיעים פרטים שוליים מתוך המציאות, ולא פרטים מרכזיים בחיינו. הפרטים השוליים מייצגים את הדברים המרכזיים. אני קוראת לכך: יצירת תבנית²⁴. נוצרת תבנית מוקדמת בערות, ומאוחר יותר היא הופכת להיות חלק מהחלום.

מכונת הכביסה

אני ניגשת למכונת הכביסה ורואה שהוריי הכניסו לשם כביסה שלי עם עוד כביסה אחרת – אולי שלהם, אולי מגבות – ואני מתעצבנת, כי אני מכבסת את בגדיי לחוד.

החולמת, בת 27, חזרה לגור אצל הוריה לפני חודשיים לאחר שנפרדה מהחבר שלה שאיתו גרה כשנה וחצי. המגורים עם הוריה קשים לה. אין לה פרטיות והם מתערבים יותר מדיי בחייה. היא מספרת מה קרה יום לפני החלום: "אימא שלי רבה קלות עם אבי על מגוון עניינים אישיים, ביודעין שאני בחדר ליד עם דלת פתוחה ושומעת. זה הכעיס אותי!"

באותו יום היה עליה לכבס את בגדיה במכונת הכביסה. המחשבה על מכונת הכביסה הופיעה בסמיכות לריב של הוריה, וכך ריב ההורים התקשר למכונת הכביסה. מכונת הכביסה הפכה לתבנית המייצגת את הריב של ההורים, ואת הרגשות שלה בעניין.

אפשר להתייחס אל מכונת הכביסה כתבנית סמלית, ולא כיצירת תבנית. תבנית סמלית זו מתקשרת עם המשפט האומר שיש לכבס כביסה מלוכלכת בבית, ולא בחוץ לעיני כולם. בחלום הם ערבבו כביסה שלהם עם שלה, כפי שבמציאות הם מערבים אותה בריב שלהם ומתערבים בחייה.

ההבדל בין תבנית סמלית לתבנית הוא שתבנית יכולה להיות כל דבר, גם אם הפריט המשמש כתבנית לא קשור לאירוע המדובר. מספיק שהפריט יופיע בסמיכות לאירוע כדי שייווצר קשר ביניהם. לעומת זאת, תבנית סמלית נוצרת מתוך קשר אסוציאטיבי לאירוע. האירוע הוא הריב שנעשה מול עיניה של החולמת, והוא מתקשר לביטוי של כיבוס הכביסה המלוכלכת לעיני כל. כך שמכונת הכביסה יכולה להיות תבנית סמלית המייצגת את הריב של ההורים שהתרחש מול עיניה. ייתכן ששתי האפשרויות מופיעות כאן: מכונת הכביסה היא תבנית שנוצרה מתוך הסמיכות שלה לריב של ההורים, והיא גם תבנית סמלית המסמלת את הריב שהתרחש מול עיניה. בחלום, החולמת כועסת על מה שעשו הוריה (ערבבו את הכביסה

24 אל תבלבלו בין "יצירת תבנית" ל"תבנית סמלית" המתייחסת לסמלים ולדימויים בחלומות.

שלה עם שלהם). במציאות היא שומעת את הריב שלהם וכועסת על כך. ההורים לא מופיעים בחלום והם הנושא המדובר. בחלום היא אינה מפנה כעסים ישירים כלפיהם, אלא כועסת על מה שנעשה, בדיוק כפי שקרה במציאות. החלום משקף את מה שהתרחש במציאות שלה, אך מה שמסתתר מתחת לפני השטח הוא הכעסים שלה על עצמה. היא כועסת על המצב אליו נקלעה – מגורים עם הוריה, כך שאין לה פרטיות. ההתרחשות יום קודם הביאה אותה להתמקד במצב בו היא מצויה, כך שהחלום הוא רק קצה הקרחון של מה שמתרחש בתוכה, והקושי שהיא חווה. מכונת הכביסה היא אובייקט הרגש. אובייקט הקיר הוא פנימי – ההתרחשות היא פנימית, אך קשורה לנושא חיצוני.

2. חוק הדמיון

ישנם דברים המזכירים לנו דברים אחרים הדומים להם. האסוציאציות עולות בעקבות פרטים דומים או בעקבות רגש דומה. רגש שאנו חשים באירוע מסוים, יכול להזכיר לנו אירוע אחר בו חווינו את אותו הרגש. לדוגמה: גבר מטייל בחו"ל עם חברתו ונהנה מאוד. ההנאה בטיול עם החברה, היא אותה הנאה שחווה בנופש בארץ, לפני כמה שנים, עם אותה חברה. בחלום עשויים להשתלב שני האירועים יחד – הטיול בחו"ל והנופש בארץ. בשניהם הוא חווה את אותו הרגש. הטיול בחו"ל מזכיר לו את הנופש בארץ וגורר אותו אל החלום. אני קוראת לזה "רגש גורר רגש". הרגש בהווה גורר אחריו רגש מהעבר, זהה לו, ושני האירועים המקושרים אליהם משתלבים יחד בחלום. תופעה זו יוצרת חלומות מורכבים ולא מובנים.

כיתה ט'

חלום של נערה בת 16, לומדת בכיתה י': בחלום חזרתי לכיתה שהייתה לי בכיתה ט' – בדיוק אותה כיתה, ונוסף בחור שלא היה איתנו בכיתה לפני... (על אותו בחור אני דלוקה ונורא רוצה אותו). בחלום תכננו נסיעה ללונה-פארק. לחלק היו מספר כרטיסים, ולאותו בחור לא היה כרטיס. הצעתי לו לבוא איתי ונתתי לו אחד משלי. אנחנו ישבנו באותו טור, בטור הראשון ליד הדלת. הוא ישב בהתחלה ואני בסוף. פעם ישבתי ליד חברה אחת טובה ופעם אחת ליד חברה אחרת באותו מקום... פתאום כשהבאתי לבחור את הכרטיס היד שלו הייתה כל כך קרובה לקבלת הכרטיס, למרות שהוא ישב ממש רחוק ממני... (הידיים נמתחו). פתאום הייתי בביתה של חברה שלי, דיברנו על הנסיעה, ופתאום חזרנו לכיתה והמורה דיברה, אבל לא שמעתי את קולה, וחברה אחרת שלי ישבה לידי. פתאום היינו ברחוב...

הנושא המדובר הוא נער מהכיתה שהחולמת מאוהבת בו. למרות שהיא בכיתה י', היא חולמת שזה קורה בכיתה ט'. ההתאהבות בנער היא דבר מרגש, לכן סביר להניח שגם בכיתה ט' היה לה אירוע מרגש. שאלתי אותה על כך. היא עונה: "דבר מרגש שאני ממש לא אשכח זה, שהכרתי ילד והיינו בקשר ממש טוב שהתפתח לאהבה חזקה, אבל לבסוף זה לא התאפשר בגלל המרחק".

ניתן לראות שנוצרה אסוציאציה בין האהבה הנוכחית שלה, לאהבה שלה בכיתה י', שני האירועים השתלבו בחלום: הילד מכיתה י', שהיא אוהבת בהווה, וכיתה ט' מהעבר. האהבה בעבר לא התממשה, וכאן יש לה הזדמנות לממש את אותה האהבה עם הנער הנוכחי. האסוציאציה לעבר מתרחשת מתוך רצונה להחיות שוב את האהבה שהיא חשה בתוכה בעבר. בכיתה ט' האהבה לא הוגשמה בגלל המרחק הפיזי. גם הפעם יש ריחוק מהנער, היא רק "דלוקה" עליו ורוצה אותו, אך עדיין לא נוצר ביניהם קשר. בחלום היא מנסה לפצות על המרחק הזה באמצעות מתיחת הידיים כאשר היא מביאה לו את הכרטיס. הכרטיס הוא כרטיס הכניסה לאהבה. היא מזמינה אותו להיכנס יחד איתה לאהבה זו. לונה־פארק מבטא בחלומות עולם מוקטן בו מתנסים בחיים. היא רוצה להתנסות באהבה זו ולממש אותה.

בהמשך היא עוברת ממקום למקום באופן פתאומי. המעברים יכולים לציין את חוסר המנוחה הפנימי של החולמת בשל אהבתה לנער, והמחשבות הקופצות מדבר לדבר. מעברים פתאומיים ומהירים מאפיינים חלומות של גיל הנעורים, ומבטאים את האופי הקופצני בגיל הזה. החולמת היא אובייקט הקיר, והנער הוא הנושא המדובר. קשה לדעת מיהו אובייקט הרגש. יש לבחון איזה פרט בחלום מבטא בדרך הטובה ביותר את רגשותיה. כיתה ט' מבטאת את הרגשות שלה, כי שם הייתה לה אהבה נהדרת, והיא רוצה שיחסייה עם הנער מכיתה י' יהיו באותו אופן.

3. חוק הניגוד

על פי חוק הניגוד, דבר מסוים מזכיר לנו דבר אחר המנוגד לו. חוק זה מתבסס על השוואה בין שני דברים. בחיים אנו מרבים לעשות השוואות. אנו מנסים לבחון את מה שיש לנו בהשוואה לאחרים. אם מצבנו פחות טוב לעומת אחרים, ננסה לשפר אותו. אם מצבנו טוב יותר, אנו מרוצים וגאים בעצמנו. אנחנו ננסה להדגיש את הדברים הטובים בנו באמצעות השוואה לאחרים שפחות טובים מאיתנו. למשל, הבן שלי טוען שכל התלמידים קיבלו ציונים נמוכים במבחן, ואילו הוא קיבל ציון גבוה. בדרך זו הציון שלו מקבל משנה תוקף ומאדיר אותו. גם בחלומות אנו עושים השוואות. אנו בוחנים תכונות מסוימות של האחד בהשוואה לאחר. אני קוראת לתופעה "השוואה".

רוב ההשוואות בחלום הן בין מה שיש ברשותנו, בניגוד למה שיש לאחרים. מתחת להשוואה מסתתרת שאיפה. אני עושה השוואה ביני לבין מישהו אחר כאשר יש לי שאיפה שיהיה לי מה שיש לאחר. בדרך כלל אנו מדחיקים שאיפה זו מתוך העיקרון המוסרי שלא יפה לדרוש את מה שיש לאחר.

ההשוואה מתבצעת רק בחלום, ולא מדובר בהשוואה שהתקיימה קודם בערות והופיעה בחלום. למשל, אם אני משווה בין אימא שלי לאימא אחרת, את ההשוואה אני מבצעת לראשונה בחלום, ולא חשבתי על השוואה זו בזמן הערות. ההשוואה מתרחשת בפנימיות החולם, מבלי שהוא ייתן על כך את דעתו. בחלום ההשוואה אינה ברורה, היא מתגלית רק תוך כדי הפירוש. כאשר אנו עושים השוואה בזמן הערות, אנו עשויים ליצור תבנית ("יצירת תבנית") שתופיע בחלום. למשל, אם אנחנו משווים בזמן הערות בין אובייקט א' לאובייקט ב', אובייקט ב' הופך להיות תבנית המייצגת את אובייקט א', ורק הוא יופיע בחלום. ההשוואה התקיימה מתוך פרט משותף הקיים בין שני האובייקטים. נניח שבזמן הערות אני עושה השוואה בין אימא שלי לאימא אחרת, המשותף ביניהן הוא עצם היותן אימהות. אני לא יכולה להשוות בין תפוח לכיסא, כי אין שום דבר משותף ביניהם. אפשר לומר שיש כאן אסוציאציה על פי חוק הדמיון. הדבר המשותף בין שני הדברים גרם לי לעשות את ההשוואה ביניהם. בחלום, אחד מהם משמש תבנית לייצוג השני.

אם כן, תבנית יכולה להיווצר בשני אופנים: כאשר שני פריטים מופיעים זה לצד זה (בסמיכות) באופן מקרי בזמן הערות, ואז נוצר ביניהם קשר אסוציאטיבי כך שהאחד מייצג את השני בחלום (כפי שצוין בסעיף 1); כאשר החולם משווה בין שני פריטים באופן מכוון בהיותו ער, ואז האחד מייצג את האחר בחלום. בין שני פריטים אלו יש דבר מה משותף – קיים ביניהם קשר אסוציאטיבי של דמיון. ההשוואה נעשית במחשבה, כך שאפשר לומר שהם מופיעים זה לצד זה (בסמיכות) במחשבתנו.

בחלום הבא מופיעה השוואה ומופיעה גם תבנית שנוצרה בדרך של השוואה (על פי אסוציאציה של חוק הדמיון):

אירוח לא נעים

יש לי חלומות על בחורה שהיינו פעם חברות לתקופה מאוד קצרה, ופשוט נותק הקשר. לא רבנו, אין לי שום קשר אליה – לא פיזי ולא רגשי. היה קשר מאוד קצר וזה היה לפני יותר משנה וחצי, וזהו. לאחרונה אני חולמת עליה לילה אחר לילה. החלום האחרון היה ממש לא נעים: אני וההורים שלי התארחנו אצלה בבית הוריה, שהוא נראה ממש מפואר בחלום, והיא כאילו הייתה מאוד לא נחמדה אליי. הרגשתי בחלום שאני רוצה להיעלם, הרגשתי

ממש פגועה מהיחס שלה, אך להורים שלי היה ממש כף, לכן לא רציתי לקלקל לאף אחד ונשארת שם. אני זוכרת גם חתול אפוח יפה, קטן במיוחד, שהסתובב בחדר שהוריי ישנו בו.

זהו חלומה של צעירה בת 26, הגרה עם חבר שלה. היא אומרת שיחסייה עם ההורים טובים ויש לה חתול בבית. שאלתי אותה אם החברה בחלום מזכירה לה מישהי מההווה שלה, מישהי שגם להורים שלה יש קשר איתה. לאחר תהיות היא נזכרת: "ילדה בת 19, שהקשר שלי איתה הוא באמת דרך ההורים שלי. היא בת של חברה של אימא שלי. היא (הבת) כל הזמן בבתי חולים, ואימא שלי סיפרה לי שהיא הולכת לפסיכיאטר כיוון שאומרים שהאשפוזים שלה הם פסיכוסומטיים. אימא שלי סיפרה לי את זה לפני חודש, ואני זוכרת שעשיתי הקבלה; אותה חברה שראיתי בחלום, יש לה אבא מאוד כריזמטי ומצלח, כמו בעלה של חברה של אימא שלי, והיא סיפרה לי איך בתור ילדה היא תמיד רצתה שיקרה לה משהו נוראי והיא תשכב בבית חולים כדי שההורים שלה יבינו כמה היא חשובה להם. אני זוכרת איך עשיתי בראש את ההשוואה. בכל זאת זה היה לפני יותר מחודש, מאז לא דיברנו יותר על הנושא, אז למה עכשיו?"

לפני כחודש החולמת יצרה תבנית. כשאמה סיפרה לה על הבת של חברתה ("ילדה בת 19"), היא נזכרה דרך אסוציאציה בחברה שלה מהעבר. האסוציאציה נוצרה כתוצאה מהדמיון ביניהן: שתיהן רוצות להיות בבתי חולים ולשתיהן אב כריזמטי. היא עשתה השוואה ביניהן, וכך החברה "השתרשה" במוחה כמייצגת את בת החברה של אמה. התבנית נוצרה כתוצאה מהשוואה שהחולמת עשתה בערות, ולא בדרך של סמיכות.

השאלה היא מדוע החברה, המייצגת את הילדה בת ה-19, הופיעה בחלומה? החולמת ציינה שלאחרונה יש לה הרבה חלומות על אותה חברה. זה מראה שמשוהו מטריד אותה מאוד וזה לא משהו רגעי, אלא נושא מהותי בחייה. התבנית (החברה) מופיעה בחלום כאובייקט רגש המבטא את רגשותיה בנוגע לעניין כלשהו בהווה. ניסיתי לבדוק מיהו אובייקט הקיר. לדבריה היחסים שלה עם הוריה טובים, ואין התנגשות מיוחדת איתם. אין לה התנגשות גם עם החברה או עם הבת שעליה סיפרה אמה, היות שאין קשר ממשי ביניהן. כמו כן, הן אובייקט הרגש. אם כן, אובייקט הקיר הוא החולמת עצמה.

ניסיתי להבין מהרמזים שהופיעו בחלום במה מדובר: החדר של הוריה מרמז על זוגיות. בחדר הופיע חתול, והיא ציינה שיש לה חתול בבית, מכאן שהחתול מרמז על הבית שלה. השילוב בין רמזים אלה מוביל אותנו ליחסים עם החבר שלה שאיתה היא גרה.

שאלות נוספות ששאלתי אותה: אם יש בה רצון להיעלם, כפי שהיא

חשה בחלום; אם מישהו או משהו מפריע לה; אם האופי של אביה מזכיר לה את האופי של בן זוגה. היא השיבה שאינה יודעת אם היא רוצה להיעלם, ואז היא סיפרה על בן זוגה: היה להם עסק שהכניס אותם לחובות. הם ניסו שלוש פעמים להקים עסק עצמאי יחד וזה לא הלך. שאלתי אותה על רגשותיה בקשר לכך. היא אומרת: "התחושות שיש בי הם תחושות של הפסד, כישלון... אני לא חצה לחלום, לשאוף, לעשות ושוב פעם לקבל הפסד, כבר אין בי כוחות". לגבי בן הזוג היא אומרת: "לפעמים אני רוצה שכן הזוג שלי יהיה דווקא יותר כריזמטי ועומד על שלו, ונראה לי שהוא לא מספיק עצמאי בגישה ובהחלטות שלו לחיים. אני נורא אוהבת אותו, אבל יש בי מחשבות נוראיות, שאולי אני צריכה בן זוג שיותר יתאים לצרכים שלי, יותר שאפתן ואמביציוזי. אני מרגישה נורא על המחשבות האלה, כיוון שאני באמת, באמת אוהבת אותו".

המידע הזה מתחבר עם החלום. הנושא בהווה שמציק לה הוא העסק עם החבר שלה, שאינו מצליח. היא רוצה שהחבר שלה יהיה יותר כריזמטי. לחברה שלה מהעבר יש אבא כריזמטי, והיא מייצגת בחלום את הילדה בת ה-19 שגם לה יש אב כריזמטי. דרך תבנית זו היא מציגה את האבות הכריזמטיים, בניגוד לחבר שלה שאינו כזה. החלום מבטא את ההשוואה שהחולמת עושה בתוכה, באופן לא מודע. היא מדחיקה זאת, כי אינה יכולה לדרוש מהחבר שלה להיות משהו אחר ממה שהוא. ההורים שלה מופיעים מתוך הקשר שלהם לילדה בת ה-19, והם גם מרמזים לנו על הזוגיות שלה (כיוון שהם זוג). החתול הקטן מרמז על החבר שלה, ועל היותו קטן מבחינה כריזמטית, לעומת האבא. החברה מתייחסת אליה לא יפה, והיא מרגישה שהיא רוצה להיעלם – הדבר מבטא את הקושי של החולמת, ותחושותיה הקשות בנוגע לחבר שלה. ביתה של החברה נראה ממש מפואר – מדגיש את הניגוד בין מה שאנשים כריזמטיים יכולים להשיג, על פי תפיסתה, לבין מה שהיא והחבר שלה הצליחו להשיג עד עכשיו. היא נשארת בבית בגלל שלהורים שלה כיף והיא לא רוצה לקלקל להם – למרות מחשבותיה הקשות על בן זוגה היא נשארת איתו, היא אינה רוצה לקלקל את מערכת היחסים ביניהם.

בחלום עולה השוואה נוספת: החולמת משווה את עצמה לבת, שעליה סיפרה האם, שיש לה תופעות פסיכוסומטיות. היא מרגישה שהמחשבות שלה על החבר לא נכונות, שאלו מחשבות נוראיות, אז אולי צריך לאשפז אותה בגללן. איך היא יכולה לחשוב עליו כך, היא הרי אוהבת אותו! היא מרגישה פסיכית כמו הילדה.

הטריגר של החלום הוא מחשבותיה לאחרונה על החבר בנוגע לתכונותיו. מאז יצרה את התבנית, החברה מהעבר מרבה להופיע בחלומותיה, וכולם מביעים את אותו הרעיון המטריד אותה. החבר הוא הנושא המדובר.

החברה, וכל מה שמתרחש מסביב, הם אובייקט הרגש. החלום הזה מדגים עד כמה חלום יכול להיות מורכב, ולעתים קשה להתחקות אחר הדברים שיצרו אותו. בייחוד קשה הדבר אם החולם אינו זוכר את המחשבות שלו שהובילו לחלום. במקרה הזה הצלחתי לעורר את זיכרונה.

4. סיכום

האסוציאציות יוצרות מצבים שונים המתבטאים בחלום: יצירת תבנית, רגש גורר רגש, השוואה. לכל אחד מהם אקדיש פרק בהמשך. אסכם את הנושא בנקודות:

- ★ אסוציאציה על פי חוק הסמיכות יוצרת תבנית – שני פריטים שהופיעו זה לצד זה במציאות, אחד מהם מייצג את השני בחלום.
- ★ אסוציאציה על פי חוק הדמיון יוצרת רגש גורר רגש – אירוע בהווה גורר אירוע מהעבר, הטעון ברגש דומה. שני האירועים משתלבים בחלום.
- ★ אסוציאציה על פי חוק הניגוד יוצרת השוואה. ההשוואה היא בין שני אובייקטים היכולים להיות מנוגדים או דומים זה לזה. ההשוואה מתרחשת בחלום בלבד.
- ★ תבנית יכולה להיווצר גם דרך אסוציאציה על פי חוק הדמיון, באמצעות השוואה בין שני פריטים שיש ביניהם משהו משותף. ההשוואה נעשית בזמן הערות, ויוצרת תבנית המופיעה בחלום.
- ★ השוואה שמצויה בחלום עשויה לנבוע משאיפה שהחולם מדחיק.